

KİTAP İNCELEMESİ

Ali L. KARAOSMANOĞLU ve Ersel AYDINLI, *Strateji
Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*

(İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2020)

Eyüp ERSOY

Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu kitap değerlendirmesine atıf için

Eyüp Ersoy, Kitap Değerlendirmesi: “Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydınli, *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2020”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 18, Sayı 71, 2021, s. 157-159.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler
E-Posta: bilgi@uidergisi.com.tr

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama

Ali L. KARAOSMANOĞLU ve Ersel AYDINLI (der.)

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, 368 sayfa, ISBN: 978-605-399-562-3

Eyüp ERSOY

Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

E-mail: eyup.ersoy@ahievran.edu.tr

Orcid No: 0000-0003-0884-2336

Askeri kuvvetin siyasi kudrete tahvil yolu olarak tanımlanabilecek strateji kavramı üzerine yapılan akademik çalışmalar, rekabet dinamiklerinin mevcut uluslararası sisteme giderek hakim olması nedeniyle yeniden artış göstermekte ve rağbet görmektedir. Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Ali L. Karaosmanoğlu (E) ve Ersel Aydınli'nin derlediği çalışma, disiplindeki bu eğilimin son dönemde Türkçe literatürde göze çarpan kayda değer bir örneğini oluşturuyor. Çalışmanın gerisinde, derleyenlerin ifadesiyle, Türkiye'de "askeri düşünce ve stratejik araştırmalar[ın] bir bilim dalı olarak neden bu kadar fakir kal[dığı]" (s. xvi) sorusunda ifadesini bulan bir düşünsel kaygı yatıyor.

Çalışma, stratejinin düşünsel, eylemsel ve eğitimsel muhtelif boyutlarına dair yapılmış 13 incelemeden müteşekkil. Bu incelemeler ise zımni olarak dört ana bölüm oluşturacak şekilde tasnif edilmiş. İlk bölüm, strateji hakkındaki kavramsal tartışmalara ayrılmış bulunuyor. Soğuk Savaş sonrası dönemde, klasik anlamını bir ölçüde yitiren ve kavramsal esnemeye maruz kalan stratejinin disiplindeki bu kavramsal dönüşümünü işaret edecek şekilde, 'büyük strateji' hakkında yapılmış incelemeler, bu bölümde dikkati çekmekte. İkinci bölüm, geniş bir yelpazede, stratejiyi bir taraftan klasik kökenleri ile irtibatlandırırken diğer taraftan ulusal güvenlik ve dış politika ile münasebetlerini konu ediniyor. Üçüncü bölüm, stratejinin düşünsel boyutlarından eylemsel boyutlarına geçerek stratejik uygulamaların çeşitli alanlardaki tezahürlerini ele almakta. Dördüncü bölüm ise, stratejiyi eğitimsel boyutları ile değerlendiriyor ve pedagojik bir çerçeve içerisinde stratejinin eğitimini ve öğretimini müzakere ediyor. Böylece çalışma, stratejinin düşünsel, eylemsel ve eğitimsel üç temel boyutunu ihtiva eden bir bütünlüğe kavuşmuş olmakta.

Çalışmadaki her bir inceleme, öne sürdüğü iddialar, ele aldığı yaklaşımlar ve ortaya koyduğu analizler ile münhasır bir akademik ilgiyi hak ediyor. Bununla birlikte, çalışmanın başlıca bilimsel değeri, müstakil incelemelerin bir taraftan stratejinin farklı cihetlerini özel bir araştırma konusu olarak tartışırken, diğer taraftan stratejiye dair daha genel ve daha kapsamlı hususları okuyucunun dikkatine sunmasından kaynaklanmakta. Örneğin, Haluk Özdemir, büyük strateji kavramını tasarlanmış ve beliren olarak iki sınıfa ayırıyor ve bu iki stratejik yaklaşım arasındaki farkları ve etkileşimleri ayrıntılı bir şekilde tartışıyor. Tasarlanmış stratejiler, eyleme geçmeden önce çizilmiş ve amaç ve araçların önceden tespit

edildiği yol haritalarını ifade ederken, beliren stratejiler koşullara intibak ile eylem sürecinde ‘zuhur eden’ yol haritalarını tarif etmekte. Bu tartışmanın stratejiye dair, daha genel çerçevede ortaya koyduğu ve işaret ettiği husus ise, stratejinin fikriyatı ile tatbikatı arasındaki kaçınılmaz gerilim. Stratejik tasarımın eyleme dönüştürülme süreci, maddi veya beşeri çok sayıda etkenlerin tesiri altında, aktörlerin gaye ve iradeleri ile şartların tahdit ve tazyikleri arasındaki kaçınılmaz bir mücadelenin sahnesi olmakta. Stratejik düşünceden stratejik eyleme geçiş sürecinin bu evrensel özelliği, aynı zamanda stratejilerin nihai başarısını tayin eden parametreyi oluşturuyor.

Bir diğer örnekte, Mesut Uyar, askeri stratejinin teori ve pratiğine dair tarihi bir perspektif sunmakta ve Antik Yunan’dan başlayarak stratejik düşüncenin pratik ile etkileşim içerisinde günümüze kadar geçirdiği dönüşümleri takip etmekte. Uyar incelemesinde, stratejinin merkezinde askeri güç olduğu iddiasını ısrarla vurguluyor. Buradaki tartışma, daha genel çerçevede, literatürde strateji kavramının geçirdiği dönüşümün ortaya çıkardığı kavramsal muğlaklığı işaret etmekte. Bir terim olarak strateji, askeri gücün siyasi hedefler doğrultusunda kullanımını veya kullanma ihtimal veya tehdidini ifade ediyor. Ancak strateji kavramının, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde anlamsal kapsamı genişlemiş ve kavram esnemeye maruz kalarak Ali L. Karaosmanoğlu’nun ifadesiyle “yozlaşmış” (s. xv) ve askeri güçten bağımsız şekilde tasavvur edilir olmuştur. Günümüzdeki hakim eğilim, stratejiyi analitik bir kavram olmaktan çıkarma ve gündelik bir kelimeye çevirme yönünde. Halbuki, uluslararası mücadele ve rekabette *ultima ratio* askeri güç olmaya devam etmektedir ve rakip ve hasımların iradelerini hükümsüz kılmakta başvurulan nihai vasıta yine askeri güçtür. Bununla beraber, disiplinde stratejiye dair kavramsal muğlaklığın yarattığı tanımsal tartışmalar sürececek gibi görünüyor.

Bir başka örnekte, Sıtkı Egeli ile Arda Mevlütoğlu, ortak incelemelerinde uzay güvenliği stratejisini, stratejik bir ortam olarak uzayın kullanılmasının şekilleri ve hedefleri, uzaydaki vasıtalar ve onları destekleyen yerdeki altyapılara yönelik mevcut ve muhtemel tehditler, ve son olarak bu tehditlere karşı alınan ve alınabilecek tedbirler temelinde çözümlüyorlar. Bu inceleme daha geniş bir perspektif ile değerlendirildiğinde, strateji hakkında iki önemli konuyu da okuyucunun dikkatine sunmakta. Birincisi, stratejik mücadele sahasının daimi bir genişleme ve çeşitlenme halinde olduğu. Kara ve deniz sahaları insanlık tarihi boyunca başlıca stratejik sahaları teşkil ederken, teknolojik gelişmeler ile birlikte hava, uzay ve siber uzay sahaları da düşünsel ve eylemsel boyutları ile stratejinin sahaları haline gelmiş durumdadır. Günümüzde, küresel stratejik mücadele, eşzamanlı olarak ve etkileşimli biçimde bu beş sahada cereyan ediyor. Bunun sağladığı sivil, ticari ve elbette askeri avantajlar ile uzay, göz ardı edilemez bir stratejik mücadele sahası olarak önemini günbegün artırmakta. 2019 yılında, ABD Savunma Bakanlığı’na bağlı müstakil bir komutanlık olarak ‘Uzay Komutanlığı’nın kurulması ve Haziran 2020 tarihinde Pentagon’un ‘Savunma Uzay Stratejisi’ başlıklı bir rapor yayımlaması, bu durumun dikkat çeken güncel bir örneği.

Okuyucunun dikkatine sunulan ikinci önemli konu ise, teorik yaklaşımları ve pratik uygulamaları ile strateji için teknolojinin günümüzde sahip olduğu kritik konum. Uzayda icra edilecek faaliyetlerin ve bu faaliyetler için gerekli sivil veya askeri vasıtaların inşa, sevk ve istihdam edilmesi çok ciddi bir teknolojik gelişmişlik seviyesini gerekli kılmakta. Aynı şekilde, rakip ve hasımların uzay faaliyetlerine yönelik muteber tehditlerin oluşturulması ile rakip ve hasımlardan gelen veya gelmesi muhtemel tehditlere yönelik tedbirlerin alınması da hatırı sayılır bir teknolojik altyapı gerektirmekte. Artık, teknolojik imkan ve kabiliyetler, hangi stratejik sahada istihdam edilirse edilsin, küresel güç mücadelesinin yaşamsal bir unsuru haline gelmiş durumda.

Bir konuya dair iki kapak arasına alınmış bir çalışmanın daha kapsamlı ele alamadığı veya dışarıda bırakmak zorunda kaldığı mevzular elbette olacaktır. Bu çalışmada, stratejiye dair, daha ayrıntılı bir değerlendirmeyi hak eden meselelerden birisi, devlet-dışı aktörlerin stratejik yaklaşım ve uygulamaları. Cenker Korhan Demir, terörizmi stratejik bakış açısıyla değerlendiren incelemesi ile bu konuda önemli bir katkı sunmakta. Ne var ki, inceleme bir eylem olarak terörizmin stratejisine odaklanmakta. Bunun yerine, bir eylemci olarak teröristlerin/terör örgütlerinin stratejisine odaklanan bir çalışma, devlet-dışı aktörlerin stratejilerine dair daha geniş bir perspektif sunabilirdi. Örneğin, farklı şartlara bağlı olarak, terör örgütleri, aynı şiddet eylemlerini farklı stratejik amaçlara hizmet edecek şekilde icra edebilmekte. Veya bir dönem şiddet eylemleri gerçekleştirirken, başka bir dönem şiddetsizliği önceleyebilmekte. Özet olarak, çalışmaların eylem yerine eylemciye odaklanması, devlet-dışı aktörlerin icra ettikleri eylemler ile takip ettikleri siyasi hedefler arasındaki ilişkileri daha kapsamlı bir analitik çerçeve içerisinde incelemeye imkan sağlayabilecektir.

Bu çalışmaya dahil edilmiş olsaydı çalışmayı bir hayli zenginleştirmesi beklenebilecek konulardan birisi ise, Batı dışındaki toplumların stratejiye dair düşünsel üretimleri ve eylemsel deneyimleri. Çalışma, Sun Tzu'ya (M.Ö. 544-496) yapılan az sayıdaki atıf dışarıda tutulacak olursa, neredeyse tamamen tarihsel veya güncel olmak üzere Batılı yazarların düşünsel üretimleri ile Batılı toplumların eylemsel deneyimleri temelinde stratejiyi mevzubahis ediyor. Oysa, insanlığın müşterek fikir mirasına ve tarihi tecrübesine dayanan incelemeler, stratejiye dair Batı merkezli bakış açısının aşılmasına katkı sağlayabilecektir. Bu minvalde, Doğu toplumlarının stratejiye dair düşünsel üretimlerine tarihsel örnekler olarak, Sealibi'nin (ö. 1038) *Adabu'l-Müluk*, Turtuşî'nin (ö. 1126) *Siracu'l-Müluk* ile Şeyzeri'nin (ö. 1193) *Nehcü's-Süluk fi Siyaseti'l Müluk* isimli, Türkçe'ye de çevrilmiş olan siyasetnameleri gösterilebilir. Örneğin, Turtuşî askeri stratejiye dair yazdığı bölüme, düşmanın kapasitesinin duygusal değil rasyonel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiği uyarısı ile başlamaktadır. Şeyzeri'ye göre ise, bir ordunun sevk ve idaresinde 17 hususa dikkat edilmelidir.

Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama, stratejinin düşünsel, eylemsel ve eğitimsel boyutlarını bütüncül bir yaklaşım ile ele alan önemli bir derleme olarak, stratejiyi bilimsel ve akademik bir çalışma sahası olarak gören ve bu konuda ciddi araştırmalar yapmak isteyenler için temel kaynaklardan birisi olmaya adaydır.